Pučka sveučilišna predavanja.

IV.

SOCIJALNA SKRB ZA DJECU.

Predavao 10. svibnja 1915.

Dr. Josip Šilović.

Cijena 50 fil.

Prihod u korist prehrane obitelji mobilizovanih vojnika.

Izdaje odbor za pučka sveučilišna predavanja.

Zagreb 1915.

Tisak kr. zemaljske tiskare.

U statističkom godišnjaku za godinu 1905., zadnjem radu neprežaljenoga našega statističkog stručnjaka Milovana Zoričića, koji je prava riznica sigurnih podataka za proučavanje hrvatskoga naroda, nalazimo ove podatke o pomoru djece do godine dana, dakle dojenčadi: U godinama 1901.—1905. umrlo je od 100 žive rodjene djece do godine dana po županijama i gradovima: U županiji ličko-krbavskoj 16%, u gradu Senju 22%; u županiji modruško-riječkoj 18%, u gradu Bakru 19%; u županiji zagrebačkoj 17%, u gradu Sisku 16%, Karlovcu 20%, Petrinji 22%, glavnom gradu Zagrebu 20%; u županiji varaždinskoj 18%, u gradu Varaždinu 22%; u županiji bjelovarsko-križevačkoj 17%, u gradu Križevcima 19%, u Koprivnici i Bjelovaru 20%; u županiji požeškoj 20%, u gradu Brodu 18%, u Požegi 21%; u županiji virovitičkoj 26%, u gradu Osijeku 27%; u županiji srijemskoj 26%, u gradu Petrovaradinu 22% u Karlovcima 24%, u Zemunu 25%, a u Mitrovici 26%, u cijeloj zemlji prosječno 20%.

Žalosna činjenica da nam umire jedna petina žive djece do godine dana

mora zabrinuti svakoga rodoljuba, jer je to naša ljuta rana, kojoj valja tražiti lijeka. Da joj uzmognemo naći lijeka, valja joj prije svega ispitati uzroke.

Na selu su uzroci tome neukost naroda i pomanjkanje liječnika, koji bi nam, kad bi u slučaju bolesti dojenčeta bili k njemu brzo prizvani, spasili mnogi i mnogi dragocijeni mladi život, kojega uz naš nehaj i nemar već u najnježnijoj dobi pokriva hladni grob.

Napadna je činjenica, da je uz male iznimke pomor dojenčadi veći u gradovima nego li na selima, premda u gradovima imademo liječnika, dakle je dana roditeljima prilika, da k bolesnom djetetu prizovu liječnika. Ta činjenica vrijedi i za grad Zagreb, u kome je pomor dojenčadi za 3% veći nego li u županiji zagrebačkoj, premda ima u njemu dovoljno liječnika.

Kako ćemo si protumačiti ovu na oko čudnu pojavu?

Prema statistici od g. 1911. radja se u Zagrebu upravo ogroman broj nezakonite djece. U toj se godini rodilo 2409 djece, od toga je bilo 1838 zakonitih, a 571 nezakonite — dakle 24%. Godine 1910. bio je razmjer još gori, jer se rodilo 2477 djece, od toga 1775 zakonite, a 702 nezakonite — dakle 29%.

Posve je prirodno, da velik postotak ovih nevinih žrtava ljudske zablude, lakoumlja i nećudorednosti pogiba već u prvoj godini života, jer ih majka sama doiti ne može, pak ih uz neznatnu naknadu preda na dojenje drugoj ženi, kod koje pogibaju. Ali ni zakonita djeca siromašnih radnica, koje moraju sa mužem privredjivati, nemaju nužne njege niti dovoljno materinjeg mlijeka, te ih u velikom broju pokosi nemila smrt.

Mora da su i u drugim gradovima iste prilike kao i u Zagrebu, jer je i kod njih broj pomora veći nego li na selu, a najpače to vrijedi za grad Osijek, u kojem je pomor djece do godine dana, kako vidjesmo, za 7% veći nego li u Zagrebu.

U gradu Zagrebu bio bi pomor djece do godine dana još znatno veći, kad ne bi nezakonite matere davale svoju djecu u okolišne kotare na dojenje ili othranjivanje uz plaću.

Dr. Radovan pl. Marković sakupio je god. 1902. smrtovnice djece prve godine, koja su se rodila u Zagrebu i predana na dojenje u okolicu. On veli: »Tuj se o dojenju ne može ni govoriti, jer seljakinja redovito doji svoje čedo, pak tek ono što preostane u dojnim sisama podaje tudjemu djetetu, a u glavnom hrani ga brašnenom hranom i koječim.

Od 135 djece dane na dojenje, koja su umrla tečajem prve godine života, liječio je liječnik devetoricu, a 126 ih je umrlo bez liječničke njege. Uzrok smrti ustanovio je liječnik kod sedmorice, a kod 128 ustanovio je uzrok smrti neliječnik.

Velika većina diagnoza uzroka smrti po liječniku, je kriva, jer su uzrokom smrti u pretežnoj većini te nesretne djece bolesti probavila i njihova nužna i prirodna posljedica: potpuna obnemoglost. Ne radi se tuj o prirodjenoj slaboći, nego o slaboći uzrokovanoj nepristalim i ubitačnim othranjivanjem.

Koliko je u tim mjestima bilo djece na dojenju i othranjivanju, ne može se znati, jer toga nitko ne nadzire. Ali se smije prema ovom golemom pomoru naslućivati, da malo koje dijete preživi kod svojih seljačkih hranitelja prvu godinu.

Kada se povrh toga sjetimo djece, koju u zadnji čas preuzmu roditelji i predadu u liječničku njegu, koja prečesto više ne može pomoći, i kad pomislimo, kako i ona djeca, koja su se čudom prehranila na selu, ostanu većinom kržljava i bolesna, onda vidimo u pravoj slici užasne posljedice potpunoga neznanja hranitelja, bezdušnosti roditelja i nemarnosti javnosti; onda smijemo tvrditi, da se u nekim selima nedaleko slobodnoga i glavnoga grada Zagreba djeca ne othranjuju nego zatiru«.

Za ovu se nevinu nejačad ne brini ni država ni društvo, već ih prepušta sigurnoj smrti, a ako koje i preživi ovu najnježniju dobu života, zakržlja i duševno i tjelesno te prepušteno samo sebi pada u zlo i pokvarenost.

Kod nas se nebrojeno puta obistinjuju ove riječi Le Jeune-a: »sastali smo u gradskoj ulici dijete, zamotano u krpama i bijasmo razdragani milim i nevinim pogledom njegovim, željnim milovanja i veselja, smiješećim se svijetu, u koji izgledje da je došlo iz neba. Dvadeset godina nakon toga opet se sastadosmo s njime i čitamo u žalosnoj fiziognomiji zločinčevoj znakove pokvarenosti, koja je išla sve do zločina, čitamo povijest njegova života medju ljudima«.

Mi nemamo društva za zaštitu materinstva, koje bi išlo na ruku trudnim ženama savjetom, uputom i materijalnom pripomoći, nemamo koljevaka za dojenčad osim koljevke udruge učiteljica, sekcije za našu djecu, u koju se radi pomanjkanja srestava može primiti samo mali broj dojenčadi, mi nemamo nahodišta — nemamo jednom riječi ništa, što bi uspješno štitilo uzdanicu našu, nadu našu, budućnost hrvatskoga naroda u prvim časovima života, kada mu zaštite najviše treba. Za to i jesu rezultati onakvi, kakve sam malo prije opisao.

Da vidimo sada jeli bar bolje sa onom djecom, koja ostanu na životu bez roditelja, ili su im roditelji tako siromašni, da su prepuštena sama sebi, ili su degererisana, dakle došla na svijet sa sklonostima na zlo tako jakim, da ih roditeljski odgoj ne može odvratiti od toga, da ne zalutaju.

Neki smo dan čitali u zagrebačkim novinama, da je jedan dječak prolazio mimo dolnjogradske gimna-

zije, gdje ga je umolio ranjenik, da mu ide kupiti neku stvar i dao mu dvadeset kruna. Dječak ode sa dvadeset kruna i nije se više vratio. Ranjenik prijavi stvar redaru i dječak bude pronadjen, uhvaćen, te će se proti njemu povesti, kaže se u novinskim izvještajima, redoviti postupak, jer je onih ranjenikovih dvadeset kruna na sajmištu potrošio.

A znate, kakov će se postupak provesti protiv toga dječaka?

Kada ga je stražar uhvatio, odveo ga na redarstveno povjereništvo odnosno ekspozituru i zatvorio. Ali jer u zagrebačkim policijskim uzama nema toliko samica, da se zatvorenici izoliraju, *zatvoren je sa drugim još pokvarenijim starijim drugovima*, koji učiniše sve što mogoše, da ga još dublje porinu u glib pokvarenosti. *Rezultat cijeloga toga žalosnoga postupka jest, nekoliko dana policijskoga zatvora, iz koga će ovaj dječak izaći gori i pokvareniji i zreliji za Lepoglavu, čim navrši četrnaestu godinu života, gdje će naći cijelu četu starijih svojih drugova zagrebačkih uličnjaka, kojih je dobar dio upravo tako kao i njega doveo u Lepoglavu naš nemar i indolencija.*

Kada sam pred dvije godine u jednom našem gradu u provinciji držao pučko sveučilišno predavanje, pak smo nakon toga predavanja sa tamošnjim plemenitim gospodjama i gospodom raspravljali o socijalnoj skrbi za djecu, pripovjedaše mi ovaj žalosni slučaj, koji bolje od svakoga razlaganja ilustrira neupućenost ne samo publike naše nego i suda.

Dječaka nekoga uhvati seljak, gdje mu krade bundeve i preda ga oružnicima, koji ga vezana odvedoše i predaše kotarskome sudu. Kazneni sudac toga suda *zatvori dijete* u uzu, ali ne u samicu, jer takovih u uzama naših kotarskih sudova i nema, nego *zajedno sa drugim odraslim zatvorenicima, medju kojima se nalazio i jedan tat od navade, koji je već bio sedam puta osudjen radi kradje.*

Zar nije Bogu plakati, da se nepokvareno dijete, koje je u svojoj objesti, a ne iz pokvarenosti, ukralo na polju bundevu, da ju ispeče, odmah hvata, zatvara i to medju zločince, te se od njega umjetno stvara zločinac, mjesto da se predalo roditeljima, da ga pošteno izlemaju.

U kulturnom su svijetu jednodušno prihvatili i u život uveli misao, koju je izreko mladenački sudac *Lindsey, a glasi: ukrade li dečko kotač, nemamo se brinuti za sudbinu kotača nego za sudbinu djeteta, dok se mi brinemo samo za sudbinu bundeve i radi bundeve užižemo dječaku pustom ali nepokvarenom na čelo neizbrisiv žig tata, zatvaramo ga sa tatovima od navade i rivamo u sigurnu propast.*

Samo još jedan slučaj. Nedavno je došla k meni u ligu jedna gospodja i saopćila mi ovo: U Zagrebu ima čestita porodica kćer degeneriranu. Djevojčici je 13 godina, dakle je došla u kritičnu dobu razvoja

puberteta, te imade kleptomaniju, jer unatoč najvećoj pažnji roditelja i unatoč tome, što bje nakon svake kradje osjetljivo kažnjena, krade do čega dodje. Budući da je u ovom slučaju odgoj u kući roditeljskoj nemoguć, jer sredstva toga odgoja ne dostaju za polučenje svrhe, te će ova djevojčica, ostane li u kući roditeljskoj, posve sigurno nastradati i svršiti u kradji i prostituciji, umoli me ova gospodja za savjet, šta bi s njome učinili.

Možete misliti, da sam bio na čudu što da joj odgovorim? Ova se djevojčica u privatnu kuću ne može dati, jer će pokvariti i drugu djecu, radi čega se ne može dati ni u sirotište ni u sklonište, a popravilišta za žensku djecu nemamo. Dakle u Hrvatskoj mora ovo nesretno dijete, a i sva druga ovako degenerirana ženska djeca propasti, postati čirom na zdravom tijelu naroda samo radi toga, jer se za njih ne brine ni društvo ni država, jer nemamo shvaćanja ni smisla za dužnost našu spram ovoga najvećega blaga našega.

Kod nas je prisilni uzgoj zapuštene i pokvarene djece uredjen zakonom od 6. veljače 1902. o prisilnom uzgoju nedoraslih, o kome ću u kratko progovoriti, jer znam, da, šira javnost o tom zakonu nije upućena.

Zakon taj polazi sa sasvim opravdanog stajališta, da mladost nije kriva što je zapuštena i pokvarena, pak da je radi toga ne smijemo kazniti, jer se kazniti smije samo krivac. Razlog je njenoj zapuštenosti i pokvarenosti u tom, što je nije imao tko odgojiti. Radi toga je dužnost društva i države, da stupe namjesto roditelja i uzmu u svoje ruke odgoj takove mladosti, i to, da ne čekaju dok se mladost pokvari, već da uzmu odgoj u svoje ruke čim nastane pogibelj da će se pokvariti.

Radi toga odredjuje zakon: Na prisilni uzgoj mogu se predati djeca koja nisu navršila četrnaestu godinu, koja nemaju nikakova kućevnoga uzgoja ili je kućevni kao i školski i religiozni uzgoj ostao bez uspjeha, pak su počinila kažnjivo djelo, ili su sklona na besposličenje, na skitanje i prosjačenje te se prema cijelom življenju njihovu mora razborito držati da su zapuštena ili da će biti zapuštena.

Prema ovoj odredbi zakona dolaze na prisilni uzgoj sva djeca od navršene šeste do navršene četrnaeste godine, koja su zapuštena ili prijeti pogibelj, da će biti zapuštena, jer nema tko da ih uzgaja ili je sadanji uzgoj nepodesan ili nedostatan.

Prisilni uzgoj odredjuje tutorstveni sud na predlog roditelja, tutora, državnoga odvjetništva, redarstvene vlasti ili mjesnoga poglavarstva, a i po zvaničnoj dužnosti bez svakoga predloga.

Prisilni uzgoj traje dok se dijete ne popravi, a najduže do navršene osamnaeste godine. On se vrši pod vrhovnim nadzorom javnih vlasti u shodnim porodicama ili u privatnim u tu svrhu udešenim zavodima ili u zemaljskim popravilištima. Troškove zem. popravilišta nosi ze-

mlja. Budući da troškove prisilnoga uzgoja u porodičnim i privatnim zavodima nema tko podmiriti, jer ih zemlja ne nosi, može tutorstveni sud suditi na prisilni uzgoj ovdje samo onda, ako sama ta djeca ili onaj, koji ih je dužan uzdržavati imadu čime pokriti te troškove.

Sa smještenjem djeteta u popravilište prestaje očinska ili tutorska vlast nad tim djetetom u koliko se tiče uzgajanja i prelazi na upravitelja zavoda: Time se je htjelo izbjeći zloporabi očinske vlasti sa strane nesavjesnoga oca ili tutora, da ne bi djete kad poodraste prije vremena uzeli iz zavoda, da njegovu radnu snagu izrabe.

Kod smještenja djeteta u koji porodični ili u koji privatni zavod odlučuje tutorstveni sud, kad stvara odluku o prisilnom uzgoju, tko će za trajanja prisilnoga uzgajanja vršiti očinsku ili tutorsku vlast, koliko se tiče uzgajanja.

U popravilištu polaze pitomci pučku školu, u kojoj se vrši obuka prema naukovnoj osnovi za pučke škole i opetovnice.

Izvan nastavnoga vremena uče se zanatima, te se uz to bave voćarstvom, vrtlarstvom, pčelarstvom i stočarstvom.

Čim se pitomac popravi, otpušta se uvjetno uz opoziv iz zavoda, kada mu uprava nadje kod kojega majstora mjesto kao šegrtu. Osobito vrsni pitomci otpremaju se u koji zemaljski zavod, to jest u obrtnu, potkivačku, gospodarsku, ratarsku, vinogradarsku ili voćarsku školu.

Ravnateljstvo zavoda dužno je, da i nadalje budno pazi na to, kako se bivši pitomac ovoga zavoda vlada.

Kada je prije nekoliko godina nadodvjetnik Casablanca u »Societé Générale des Prisons« hvalio prednosti talijanske osnove zakona o sudovima za mladež, odgovorio mu je profesor Garraud: Talijani su umjetnici u zakonodavstvu i redigiraju krasne zakone; ali prije nego li izrečemo sud o vrijednosti tih zakona, moramo pričekati na njihovu provedbu.

Budući da je ovaj hrvatski zakon već dvanaest godina na snazi, možemo danas izreći o njem svoj sud.

Već sam spomenuo, da je u život proveo ispravno načelo, da zapuštenu i pokvarenu mladost ne smijemo kazniti nego odgoajati.

Sasvim je opravdan i način odgoja, jer normira, da se vrši u porodicama, privatnim zavodima, pod kojima misli zavode, što će ih podići karitativna društva, i u zemaljskim popravilištima. Valja naročito pohvaliti i provedbu uzgoja u zemaljskom popravilištu u Glini, gdje se ova naša nesretna djeca doista odgajaju, da postanu valjani članovi društva, te je broj onih, kojima se mora radi zlog vladanja vani opozvati uvjetni otpust, vrlo malen.

Pogreška je zakona, što se je ograničio na djecu od navršene šeste do navršene četrnaeste godine, a onu nejačad ispod šeste godine prepustio njenoj krutoj sudbini, koju sam malo prije opisao.

Pogreška mu je, što odredjuje da zemlja nosi troškove samo za onu zapuštenu djecu, koja budu primljena u zemaljsko popravilište.

U zemaljsko popravilište se ali ne smiju slati djeca, koja još nisu zapuštena ni pokvarena, već je samo pogibelj da će se pokvariti, jer bi ova okolina na tu djecu morala zlo djelovati. Ovakova djeca spadaju u skloništa i u čestite porodice, koje će ih prigrliti kao vlastitu djecu.

Pogreška mu je, što odredjuje, da tutorstveni sud može odrediti prisilni uzgoj u skloništu ili u privatnoj porodici samo onda, ako sama ta djeca ili oni, koji su ih dužni uzdržavati, imadu srestava, kojima se može trošak toga prisilnoga uzgoja namiriti.

Budući da djeca imućnih roditelja redovno nisu zapuštena i nema pogibelji, da će to postati, a ako jesu, spadaju u popravilište, to je ta pogibelj samo kod siromašne djece. Iz toga nužno slijedi, da baš ova djeca, koja bi taj uzgoj najviše trebala, ako hoćemo da ju spasimo, ne mogu biti dionicima blagodati socijalnoga uzgoja, već se moraju najprije pokvariti i onda istom dolaze u popravilište.

Posve je prirodno, da, što je meni poznato, nisu hrvatski sudovi unatoč ovoj odredbi zakona dali nijednog djeteta na prisilni uzgoj u privatnu porodicu, jer nema tko nositi troškova.

Društvena skloništa imademo, što ja znadem, dva, i to sklonište »udruge učiteljica, sekcije za našu djecu« i sklonište »lige za zaštitu djece«. Osim toga već preko trideset godina vrši uspješno blagoslovni svoj rad u potpunoj tišini »pjestovalište u samostanu sestara milosrdnica, jer daje zaklonište i opskrbu oko 200 djece od 4—6 godine. Sklonište udruge učiteljica ne može primiti veći broj djece, pošto nema za to dovoljno prostorija, jer je spojeno sa koljevkom, a ni dovoljna srestava. »Liga za zaštitu djece« dobila je od grada Zagreba za svoje sklonište krasno zemljište u opsegu od jedne rali i pol i dvije prizemne kuće. Jer je liga za vrijeme rata uzela u svoje ruke svu organizaciju karitativnoga rada za porodice mobilizovanih vojnika, što je bila najpreča potreba, nije mogla otvoriti svoga skloništa. Nakon rata će otvoriti svoje sklonište, u koje će moći primiti, bude li imala za to srestava, velik broj pitomaca.

Kako mi danas nemamo kamo sa većim dijelom naše siročadi, koja je u pogibelji, da će ju ulica duševno i tjelesno upropastiti. Najprije mora da se pokvari i onda dolazi u popravilište. Ali i to samo u ograničenom broju, jer imamo samo jedno popravilište u Glini i to samo za mušku djecu. u koje ne može stati ni sto tina pitomaca, dok ženskoga popravilišta još u opće nemamo, premda bismo ga već davno upravo nužno trebali. Dakle nije još ni danas ni glede popravilišta

zakon od 6. veljače 1902. potpuno proveden.

Kr. zem. vlada, gradi popravilište u Požegi, koje će biti uredjeno i za žensku djecu, a osim toga kani otvoriti naskoro i treće popravilište u Banovini. Onda će djeca, koja idu u školu biti odijeljena od one, koja uče zanat, što je i posve u redu.

Još mi je spomenuti, da je gradsko zastupstvo ustupilo kr. zem. vladi sgrade sadanje ubožnice u Zagrebu, u kojemu će se smjestiti »odruženo čuvalište«. U to će udruženo čuvalište dolaziti djeca, koja budu uhvaćena po redarstvenim organima dok se ne odluči, što će biti s njima, jer ih je samo tako moguće očuvati od moralne zaraze.

Ali to će sve biti, danas svega toga još nemamo.

Da vidimo šta su na tom polju učinili drugi narodi. Da mi se ne prigovori, da govorim o vrlo bogatim kulturnim narodima s kojima, mi siromasi ne možemo koracati, uzeti ću Ugarsku, čije su prilike bar donekle slične našima.

Ministarski savjetnik Ruffy, nadzornik skloništa u Ugarskoj izvijestio je o zaštiti mladosti u Ugarskoj na kongresu u Litihu godine 1905., iz kojega izvještaja vadim ove glavne podatke: Po zak. čl. VIII. i XXI. : 1901. nosi država troškove uzdržavanja zapuštene djece.

U ova dva zakona provedena su dva bitna načela: prvo načelo jest, da zakon osigurava zaštitu svakom zapuštenom djetetu. Zapuštenim se smatra ono dijete, koje nema tko da uzdržaje, jer nema za to nikakvih ili nema dovoljno srestava.

Drugo načelo ovih zakona, jest, da je sirotinjska oblast zvana odlučiti o tom, da li je koje dijete zapušteno.

Država uzdržaje zapuštenu djecu od poroda do navršene petnaeste godine.

Godine 1905. uzdržavala je država 25.000 zapuštene djece.

Ova zaštitna djelatnost spada u djelokrug ministarstva unutrašnjih posala, kod koga je ustrojena posebna sekcija za poslove zaštite djece, a organ ministrov je nadzornik državnih skloništa djece. Upravu skloništa vode ravnatelji skloništa, koji su redovno liječnici.

Godine 1905. bijaše u Ugarskoj osamnaest državnih skloništa za zapuštenu djecu. U državna se skloništa primaju samo bolestna, slabo razvita i ona djeca, koja trebaju osobite njege i liječničke brige. Ostala se djeca smještaju u kolonije u okolici skloništa, to jest daju se privatnim porodicama na uzgoj i opskrbu.

Iskustvo je dokazalo, da se u internatima ne mogu djeca valjano odgojiti na praktički život; bure borbe za život lahko sruše čovjeka koji nije od mladosti naučio boriti se protiv njih. Samo kod ljudi

jednostavnih, skromnih poštenih, trijeznih i radinih može se dijete priljubiti svojoj okolini.

Snaga javne zaštite djece jeste u dobrom izboru njihovih hranitelja. Ona ide za tim, da pribavi zapuštenom djetetu sve ono, što je ono izgubilo ili čega nije po svoj prilici nikada ni imalo, a to je toplina očinskoga doma. 89% zapuštene djece smješteno je u Ugarskoj kod privatnih porodica.

Kod izbora porodice pazi se prije svega na to, da se dijete ne smjesti kod posve siromašne porodice, koja nema nigdje ništa. Ovakovi ljudi uzimaju dijete u svoju kuću, jer se nadaju, da će od njega živjeti, a to je često upravo obitačno za dijete.

U drugu se ruku izbjegava smjestiti dijete u okolinu, koja je nad društvenom sferom, u kojoj će kasnije to dijete živjeti, jer se u takovoj porodici, dijete priuči na predobar život, pak će biti u kasnijem životu nesretno.

Najbolje su smještena ova djeca kod seljaka, jer seljak ljubi dijete, on imade samilosti sa ovim malim nesretnikom te ne pravi razlike izmedju vlastitog djeteta i ovog državnog djeteta, dapače više imade obzira s njime, jer je siroče.

Ne daju se medjutim sva zdrava djeca na odgoj stranim porodicama. Zahtjeva li životni interes djeteta, da se dijete ostavi kod svoje majke za vrijeme dojenja, ostavlja se kod nje, ali samo za vrijeme dojenja i još mjesec dana nakon toga. Dokazalo je naime iskustvo, da je ovakovom djetetu najgore kod vlastite majke, jer cijela obitelj hoće da živi od alimentacije, što ju država plaća za dijete, pak sa svojom nesretnom obitelji i samo dijete mora da gladuje.

Imade i takovih iznimnih slučajeva, u kojima se mati dojilja zajedno sa svojim djetetom smjesti kod koje porodice.

Troškovi uzdržavanja zapuštene djece do navršene sedme godine pokrivaju se iz zemaljske bolnoopskrbne zaklade, a troškove uzdržavanja djece od osme do navršene petnaeste godine nose općine zakonitoga prebivališta djece.

Troškove uzdržavanja odredjuje ministar unutrašnjih posala. Godine 1905. plaćalo se privatnim porodicama za dijete do godine dana mjesečno 14 kruna, od 1 do 2 godine 10 kruna, od 2 do 7 godine 8 kruna, od 7 do 15 godine 10 kruna.

Kako se vidi, svote uzdržavanja nisu velike; ali one to ni ne smiju biti, jer bi onda hranitelji smatrali tu djecu vrelom prihoda i napuštali svoj dosadanji posao, pak ju izrabljivali. Te svote smiju biti samo tako visoke, da se njima pokriju efektivni troškovi za to dijete. Ne smijemo zaboraviti, da je seljaku krasna pomoć, kada svaka tri mjeseca primi 30—42 krune za dijete, na koje nije napose ništa potrošio, jer se prehranilo sa njegovom porodicom, a odjeću mu daje država, i to jednaku kakovu nose i njegova vlastita djeca.

Nodzor nad djecom koja su dana privatnim porodicama, vodi ravnatelj skloništa, u čiju koloniju spadaju.

*

Svaka kolonija imade svoga liječnika, koji redovno pohadja svu djecu svoje kolonije, nadzire njihovo zdravlje i postupak s njima sa strane njihovih hranitelja. On je duša kolonije, te se može mirne duše kazati: kakav liječnik takva kolonija.

Za svako dijete ispod sedam godina plaća sklonište liječniku kolonije godimice 7 kruna, a za djecu od sedme do petnaeste godine dobiva 4 krune. Ako imade kolonija samo 200 djece ispod sedam godina, iznosi ova nagrada liječniku kolonije 1400 kruna, što mu je tako lijepa pripomoć, da se može smjestiti na selu, gdje inače ne bi mogao eksistirati, a to dobro dolazi i za zdravlje cijeloga naroda.

Na djecu zapuštenu do navršene godine dana potrošila je država 1904. godine 3,100.000 kruna.

U ovom zaštitnom radu zapuštene mladeži krepko podupire državu i društvo. Zakon sam odredjuje, da se imadu skloništa podizati u takvim mjestima, gdje čovjekoljubiva saradnja pučanstva osigurava skloništu uspješan rad.

Provedbena naredba k navedenim zakonima odredjuje, da se imadu osnovati odbori kod svake kolonije i kod svakoga skloništa, koji će nadzirati uzgoj ove siročadi, a kod ministarstva unutrašnjih posala ustrojen je središnji odbor, koji je savjetujući organ nadzorniku državnih skloništa.

Mimo to imade po cijeloj Ugarskoj sva sila društva za zaštitu djece, čiji je savez liga za zaštitu djece. Mnoga od ovih društava imadu svoja sklodišta, a liga je sama uzdržavala već godine 1905. 6 svojih uzgojnih zavoda.

Završujem ovaj kratki prikaz zaštitne djelatnosti u Ugarskoj sa željom, da hrvatski sabor, hrvatska vlada i hrvatski narod učine ovo isto, i to čim prije, i za hrvatsku djecu.

Ali to je program budućnosti, a nama se je sada prije svega pobrinuti za žene i dječicu Hrvata, koji su u ratu, za siročad naših junaka, koji su život svoj dali na bojnom polju za kralja i domovinu, kojoj smo dužni nadomjestiti oca i hranitelja onaj čas, kad prestanu dobivati državnu potporu, jer mirovina matere i njihova opskrbnina neće biti tolike, da će od nje moći živjeti.

Rekoh već u zadnjem svom predavanju da bi bila sramota za hrvatski narod, kad bi djeca njegovih junaka, poginulih u obrani vlastitog ognjišta, bila prinuždena proseći milostinju obijati tudje pragove.

U Beču je pod pokroviteljstvom Njezine c. i kr. visosti nadvojvodkinje Zite osnovan kuratorij za ratno kumstvo (Kriegspatenschaft).

Ja sam se na kuratorij obratio s molbom, da mi saopći svoja pravila i podatke o dosadašnjem uspjehu.

Kuratorij mi je odmah poslao svoj poslovni red, iz koga razabirem ovo

Svrha je kuratoriju ratnoga kumstva poglavito zaštita trudnih žena i novorodjene djece, kojima su muževi i oci pošli na ratište.

Rad se njegov dijeli u tri dijela: 1. u izvide; 2. u primanje u ratno kumstvo i 3. u zaštitnu djelatnost u pravom smislu riječi (zaštita matera, savjet matera, briga za dojenčad i propaganda, da matere same doje svoju djecu).

Žao mi je, da se ne mogu upustiti u potanje razlaganje ustrojstva ratnoga kumstva, jer mi za to ne dostaje vremena, ali ću u kratko spomenuti, da se izvidi sastoje u točnom ispitivanju prilika trudne žene odnosno rodilje.

Na osnovu tih izvida odlučuje kuratorij, jeli ta trudna žena odnosno rodilja vrijedna da bude primljena u ratno kumstvo, ili nije. Malo kumstvo sastoji u mjesečnoj podpori od 12 kruna, a veliko, koje se daje samo u slučajevima osobita obzira vrijednim, u mjesečnoj potpori od 24 krune.

Trudna žena, primljena u ratno kumstvo, mora se dati pregledati u rodilištu, te se točno držati odredaba liječnikovih, a rodilja mora u rodilištu dati pregledati sebe i dojenče i točno vršiti odredbe liječnikove, jer inače gubi ratno kumstvo.

Nakon potvrde rodilištnog liječnika, da je preuzeo trudnu ženu odnosno, rodilju i dojenče pod svoju zaštitu isplaćuje joj se prvi mjesečni prinos putem poštanske štedionice. Dalnji mjesečni prinosi uplaćuju se putem poštanske štedionice nakon što je stranka poštom poslala kuratoriju potvrdu liječnikovu, da redovito dolazi k njemu na pregled i da točno vrši njegove naloge.

Koja se od ratnih kuma hoće i lično zauzimati za kumčad, daje joj se za to prilika.

One gospodje i gospodjice (reševšentice), koje kako vidjesmo, obavljaju izvide, dužne su redovno u kućama njihovim nadzirati trudne žene i rodilje sa dojenčadi, koje su primljene u ratno kumstvo i pomoći im u slučaju potrebe.

Sabiranje dobrovoljnih prinosa u rukama je posebnoga gospojinskoga odbora.

Do 27. travnja o. g. prijavilo se kuratoriju u Beču 3500 kumova odnosno kuma, koji plaćaju mjesečni prinos za veliko ili malo kumstvo, a osim toga primio je kuratorij 100.000 kruna dobrovoljnih prinosa.

Evo širokoga polja blagoslovnoga rada zagrebačkom odboru gospodja za ratnu pripomoć. Kod trudnih žena i rodilja naših ratnika u Zagrebu najpreča je nužda brze pripomoći, jer u teškim časovima radjanja nemaju ni onoga što je najnužnije, budući da je sav njihov prihod neznatna državna potpora, koja im jedva dostaje, da utaže glad sebi i djeci i plate stan, dok im za troškove poroda ne preostaje ni filira. Evo im najbolje prilike, da spase od smrti mnogi i mnogi mladi dragocjeni život, da pomognu podići na noge hrvatske junake, koji će se kad odrastu, boriti poput otaca svojih kao lavovi za kralja i domovinu. Bez naše izdašne pomoći mnogo će novorodjenče platiti životom činjenicu, što mu se otac, bori

na ratištu, jer državna potpora za nj može biti doznačena istom nakon mjesec dva iza poroda, a iznositi će samo 36 filira na dan.

Brigu za siročad hrvatskih junaka dužna je uzeti u ruke za cijelu zemlju liga za zaštitu djece. U tu je svrhu potrebno, da odmah nadopuni svoja pravila.

Po pravilima lige imade se ona brinuti za zapuštenu ili inače potrebnu djecu obojega spola od navršene šeste godine dok ne budu sposobna za privredu.

I tako djeca u najnježnijoj dobi, kada trebaju najizdašnije pripomoći i zaštite, ostaju bez svake zaštite.

Ligina je dakle sveta dužnost, da se zauzme za ovu djecu od poroda pa dok ne budu sposobna za privredu i prema tome priširiti svoj djelokrug i mijenjati pravila.

Dojenčad je najbolje, da ostane kod matere, jer kako je lijepo razložio u svom zadnjem predavanju dr. R. pl. Marković, materinje mlijeko je najveća blagodat za dijete i čuva ga najbolje od dječjih bolesti. Naravno, da je dužnost naša pomagati dojile matere savjetom i novčanom pripomoći, jer ako su matere gladne ne mogu ni dojiti uzdanice naše.

Za onu dojenčad, koja se ma s kojega razloga ne može prepustiti materama, da ju doje, valja osnovati koljevke, a za veću djecu skloništa odnosno namještati ju kod vrijednih porodica, ali uz konstantni nadzor povjerenica liginih i liječnika.

Manjkava su pravila ligina i u tom pogledu, što ne odredjuju ništa glede podružnica lige u provincijalnim gradovima i većim selima, već govore samo o povjerenicima i povjerenicama.

Poznata je stvar, da hrvatska provincija zazire od toga, da sabire članarinu i dobrovoljne prinose i šalje ih u Zagreb, jer se boji, da će se novac poslat u Zagreb potrošiti u samom Zagrebu, a provincija od toga neće imati nikakove koristi. Ja mislim, da je to glavni razlog, što naša karitativna društva nalaze tako slaboga odziva izvan Zagreba.

Moje je stoga mnijenje, da je potrebno dati podružnicama pravo, da sav novac što ga saberu od svojih članova i dobrovoljnih prinosa na svom teritoriju na tom teritoriju i upotrebe, pak će onda te podružnice i raditi sa daleko većim uspjehom nego li je to danas.

U tom pogledu bi se ligina pravila imala, kako ja mislim, mijenjati onamo, da ligine podružnice imadu upotrebiti sav svoj prihod za zaštitu djece na svom teritoriju. Nema li koja podružnica svoga skloništa ili koljevke, a rado bi dala koje svoje dijete u koljevku ili sklonište centrale, imati će za njegovo uzdržavanje, skrbiti sa onolikom svotom, koliku plaća centrala iz svojih srestava.

U onim mjestima i krajevima, gdje nema podružnica, imadu se imenovati povjerenici i povjerenice ligine, a zaštitu djece iz tih mjesta i krajeva preuzima centrala lige.

Velik je to program, ali gdje ćemo naći novčano pokriće za njegovu provedbu, kad znamo, da sav imetak ligin ne iznosi ni 20.000 kruna?

Mislim, da će se u tu svrhu imati upotrebiti novac, što se sabere za siročad, palih vojnika, onda novac što je polučen akcijom »zlato za željezo«, te novac, sabran za obitelji mobilizovanih vojnika, u koliko ne bude u ovu svrhu potrošen, a morati će doprinijeti svoj obol i zemlja, i gradovi i općine i novčani zavodi i mi svi, jer ćemo se jedino na taj način odužiti na polju slave poginulim hrvatskim junacima, koji su hrvatskomu narodu u amanet ostavili najdraže što im je bilo na ovome svijetu — dječicu svoju.

